

arbejdet materiale, som vil kunne udnyttes i (lokal)-historisk forskning i Danmark, Tyskland og Holland. Registeret over studehandelsbyer og -landskaber (s. 225-26) vil være en vigtig nøgle under et saadant arbejde.

H. V. Gregersens bog har kort sagt perspektiver i sig, som peger langt ud over det snævrere sønderjyske felt. Tilmed er hans værk med sit væld af detaljer skrevet i et glidende og levende sprog præget af en oplagt fortællerglæde.

Jens Kolmos

Harry Christensen: Ni tværsnit af Nibes historie. Viborg 1977. 288 s., ill. Kr. 94,40.

Til belysning af Nibes historie findes et meget rigt kildemateriale. En statelig række af velbevarede tingbøger, strækkende sig fra begyndelsen af 1600-årene, er næsten udtømmelige til oplysning om snart sagt alle sider af byens og dens befolknings tilværelse. For Klitgaards fremstilling af Nibes historie til den opnåede købstadsstatus i 1727, var de en hovedkilde, men det er stadig væk muligt at fremdrage nyt og værdifuldt materiale fra deres tætskrevne sider. Mange oplysninger kan f. eks. hentes frem om fiskeriet i Limfjorden, som helt afgørende har præget byen i hovedparten af dens tilværelse og været grundlaget for, at den nåede frem i købstædernes række.

Et overvældende rigt materiale til limfjordsfiskeriets historie findes desuden i de mange fjordkommissioners akter, hvor sildefiskeriet i Nibe Bredning igennem århundreder havde prioritet. For forfatteren af den foreliggende Nibe bys historie har det været en gunstig udgangsposition at have ansættelse ved det nørrejyske landsarkiv. I kraft deraf har han haft de bedste muligheder for at lede andre, mindre let tilgængelige arkivalier frem til yderligere belysning af forholdene i det lille samfund. Hans levende beskrivelse får derved tyngde ved de mange noter og henvisninger.

Bogen er, som titlen angiver, bygget op over ni tværsnit: 1377, 1477, 1577, 1677, 1727, 1777, 1827, 1877 og 1927. Selv siger forfatteren om det første årstal, hvor Nibe for første gang med sikkerhed kan eftervises i de historiske kilder, at »det er med dette årstal som med de andre »kapitelårstal« ikke det præcise år det gælder. De skal forstås som udgangspunkter for beskrivelser af en tid, af tilstande og begivenheder i Nibes historie«. I det store hele afspejler de fluktuationer i sildefangsten, for – som det er sagt – når silden gik rigeligt til i fjorden, blomstrede byen, når sildemængden aftog, herskede nød og fattigdom.

Et synligt vidnesbyrd om fiskeriets dominans får man ved at aflægge byens kirke et besøg, for hovedparten af dens inventar kan direkte henføres til fiskerfamilier fra den blomstrende periode efter år 1700, ejendommeligst af alt kirkeskibet, der er enestående i landet ved at vise den sildekåg, som anvendtes ved bundgarnsfiskeriet. For den, der engang har behandlet dette kirkeskib, er det spændende at få at vide, at kirken på et vist tidspunkt har haft hele tre af samme type. Bogens illustrationer er velvalgte og godt gengivne og bringer en hel del nyt materiale. Der er grund til at lykønske ikke blot Nibe byråd, men også læserne med et så vellykket jubilæumsskrift.

Holger Rasmussen

Per Niels Kristensen: Bønder og bebyggelse. Befolknings- og bebyggelsesudvikling, ejendomsforholdene og ugedagsbøndernes antal i Fugelse Herred i det 16. og 17. århundrede. Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 43, Odense UP. 1977. 246 s. Kr. 60,00+moms.

Bogen er oprindelig skrevet som specialeafhandling til eksamen i historie ved Odense Universitet. Forfatterens mål er egentlig at undersøge befolkningsudviklingen i Fuglse her-

red på Sydlolland i 16. og 17. årh., men da kilderne dertil ganske mangler, har han i stedet valgt at analysere bebyggelsesudviklingen for herudfra at kunne drage slutninger om tendensen i befolkningstallets udvikling.

Per Niels Kristensen gennemgår strengt systematisk det relevante kildemateriale og opgør på forskellige år antallet af gårde og huse i de enkelte bebyggelser og sogne i Fuglse herred. Kildematerialet er forholdsvis fyldigt og består af et skatteregnskab fra 1525, præsteindberetninger 1568 og 1624, decimanttal 1598, kommissionsindberetning 1582 samt ekstraskattemandtal 1610-82 og matriklerne 1664 og 1688 (egl. 1681/82). Forfatteren viser ved mange tabeller og procentberegninger at antallet af gårde i herredet steg nærmest eksplosivt (17 %) i perioden 1525-68. Derefter faldt antallet af gårde med 18 i perioden 1568-1681/82 især som følge af inddragelse af bøndergårde under hovedgårdsmarker i perioden 1624-64. Til gengæld steg antallet af huse stærkt især i perioderne 1568-1624 og igen 1664-81/82.

Dette meget omfattende arbejde burde dog efter anmelderens mening have givet anledning til en helt anden omend knap så spændende konklusion: Den anvendte metode duer ikke til formålet. Man kan simpelthen ikke sammenligne så uensartede og individuelt usikre kilder og drage meningsfulde slutninger deraf. Og det bliver ikke spor bedre ved additioner og procentberegninger med flere decimaler, snarere tværtimod. Den eneste mulige fremgangsmåde til at skaffe sig et videnskabeligt funderet grundlag for udsagn om bebyggelsesudviklingen i denne periode, er at følge de enkelte gårde igennem tiden ved at identificere dem i kilderne ved navnet på ejer og fæster samt landgilden. Med inddragelse af andre kilder som jordebøger, skattemandtal, matriklen 1662, mageskifter og stedsmålsregistre kan en sådan undersøgelse gennemføres for et begrænset område (en landsby eller et sogn). Først derved kan man få verificerede oplysninger om bebyggelsens udvikling og dermed indirekte en mere nuanceret forståelse af de i bogen anvendte kilders karakter.

Sluttelig et par pedantiske bemærkninger. Undersøelsesområdet hedder ikke Fugelse men Fuglse herred (jf. Danmarks Stednavne bd. 11 s. 94, et værk, som forfatteren tilsyneladende ikke har brugt til trods for dets mange præcise oplysninger om de enkelte bebyggelser). Endvidere forekommer mange steder i bogen en forfatter ved navn Fredericia (også i bibliografien). Der må da vist være tale om historikeren J. A. Fridericia.

Karl-Erik Frandsen

Fritz T. Epstein: Die Hof- und Zentralverwaltung im Moskauer Staat und die Bedeutung von G. K. Kostošichins zeitgenössischem Werk »Über Russland unter der Herrschaft des Zaren Aleksej Michajlovič« für die russische Verwaltungsgeschichte. Herausgegeben von Günther Specovius. Hamburger Historische Studien Band 7. Hamburg, Helmut Buske Verlag, 1978. xxi+228 s. DM 32.

Vestlige fremstillinger af Ruslands administrationshistorie hører til sjældenhederne, især når det drejer sig om tiden før Peter den Store. Det er baggrunden for, at det historiske institut ved Hamburgs Universitet har udgivet den ansete tysk-amerikanske historiker Fritz T. Epsteins disputats, selv om disputatsen blev forsvaret for mere end 50 år siden – i 1924.

At skrive administrationshistorie uden adgang til de relevante arkiver kan synes et nok så dristigt forehavende, og Epstein havde ikke adgang til de russiske arkiver, da han i begyndelsen af 1920'erne skrev sin disputats om den moskovitiske centraladministration. Hans kilder er derfor den før-revolutionære russiske historieskrivning og – vigtigst – en samtidig beretning om det russiske riges styreform i det 17. århundrede, skrevet af den russiske kancellisekretær Grigorij Kotošichin.